

„Stawizny počahow. Mjeńšiny – wjetšiny w europskej perspektiwje“. Wědomostna konferenca Serbskeho instituta Budyšin a Instituta za sociologiju Swobodneje uniwersity Berlin, 29. septembra do 1. oktobra 2005, Dom biskopa Bena Budyšin-Smochćicy

Kak nastawaja počahi mjez mjeńšinami a wjetšinami w Europje? Hdže leža najwjetše wohnišća konfliktow? Hdže namakaja so pozitiwne strategije k rozrisanju tutech konfliktow? Kotre zhromadne přiznamjenja a signifikantne rozdžěle so pokazaja? Z tajkimi prašenjemi zaběraše so mjezynarodna konferenca „Stawizny počahow. Mjeńšiny – wjetšiny w europskej perspektiwje“, kotraž wotměwaše so kónc septembra do spočatk oktobra w Smochćicach pola Budyšina. PD dr. Elka Černokožewa, wjednica wotrjada Empiriske kulturne slědjenje/ludowěda Serbskeho instituta a wědomostna wuhotowarka konferency, organizowaše zeńdženje zhromadnje z prof. dr. Volkerom Gransowom wot Instituta za sociologiju Swobodneje uniwersity Berlin. Nažel Gransow schori, tak zo njemóžeše so na zetkanju wobdžělić.

Dohlad do žiwjenja mjeńšinow z Wulkeje Britanskeje, Awstriskeje, Francoskeje, wuchodo-srjedźneje Europy a Němskeje, teoretiske modele a zakłady mjeńšinoweho slědženja kaž tež praktiske přibliženja k sydom mjeńšinam a mjezynarodnym regionam běchu centralne temy přednoškow na konferency. 13 referentow a něhdže 80 hosći diskutowaše čile wo slědženskich předmjetach a metodach kaž tež wo swojich nazhonjenjach. Nimo toho zeznajomichu so wobdžělnicy a hosćo ze specifiskej situaciji Serbow we Łužicy.

W swojich zawodnych słowach skedźbni prof. dr. Dietrich Šolta, direktor Serbskeho instituta, na jónkrótny charakteristikum Łužicy: na serbski etnikum, kotryž we wosebitej měrje krajinu, kulturu a rěč regiona wobwliwuje. Wón rozložowaše, zo su Serbj džensa prawnisce škitani a zo nazhonjeja „pozitiwnu diskriminaciju“. Wón pokaza pak tež na šulsku reformu w Sakskej, kotraž wjedže k zawrěću serbskich šulow, dokelž so postajena ličba šulerjow njedocpěje. „Konflikty so přez prawniske rjadowanja awtomatise njewuzamknu“, zjima Šolta.

Zwólniwosć zhromadneho džěla signalizowaše wyši měšćanosta Budyšina Christian Schramm w swojim postrowje: „Začuam serbsku kulturu jako wobohaćenje za naš region, ale snano so tuta wosebitosć druhdy přemalo česći.“ Podpěra zdźerženja serbskich tradicijow a aktualneho wuwica měła być zhromadny zaměr Serbskeho instituta a města Budyšin.

„Wo zbožownym mandželstwje hodži so jenož ćežko roman pisać“, citowase Elka Černokožewa w swojim zahajenskim přednošku ruskeho spisowacela Lewa Tolstoja. Diferenca słuša k bytosćam počahow. Tutu diferencu jako negatiwnu njewobhladować je druhdy ćežko, dokelž leži hłowny wid na rozdžělach a nic na zhromadnosćach. Černokožewa přeješe sebi wjace wuměny nazhonjenjow mjez mjeńšinami a wjetšinami, wosebje pak stawizny wo „dyrdomdejstwach zhromadneho žiwjenja“. Při tym by dyrbjala runoprawosć ze zakładom być.

Prof. dr. Konrad Köstlin z Instituta za europsku etnologiju Wienskeje uniwersity naspomni w swojim přinošku „Minorities all. Die Entdeckung der Minderheiten“ přenje wustupowanje wuraza „mjeńšina“: Je to moderny wuraz, kotryž wutwori so hagle w 19. lěstotku w zwisku z wuwicom němskeho nacionalneho stata. Do toho bě předewšěm nabožinska přisłušnosć rozsudna. Nětko bu wona w dalokej měrje wot rěče wotměnjena. Přeće zdźerženja zhromadnej kultury a tradicije zmóžni poněčim tež wuwice wědomja za wosebitosće mjeńšinow.

Teoretiske slědženske wuchadžišćo mjez „difference“ a „diversity“ předstaji dr. Albert F. Reiterer, eksterny docent na uniwersitach we Wienje, Grazu a Innsbrucku. Wón

přirjadowaše wurazej „difference“ primarnje socialny a politiski wuznam. „Diversity“ wobsedzi individualniši charakter a słuša z tym do wobłuka identity a etniskosće: „Anatolski akademikar ma z akademikarjom druhich krajow wjace zhromadneho hač z anatolskim burom“, wopisa swoje spóznaće a pokaza na to, zo wuwijaja so kulturne rozdžěle husto paralelnje k rozdžělam socialnych worštow. W mnohich statach postajeja so mjeňšiny přez „diversity“, kotraž móže formu „symboliskeje identity/etniskosće“ přiwzać: „Symboliska etniskosć je etniskosć, kotraž njewuwija strukturelne zakłady, ale ma bole rituelny charakter.“ Tuta forma prezentowaneje kultury njehraje husto we wšědnym dnju mjeňšinow rólu. „Difference“ je so poněčim k „diversity“ jako indiwiduelne prawo na wosebitu identitu wuwijała, zjima Reiterer.

„Sorbischer Blick auf ein altes Thema: Das Verhältnis von Deutschen und Sorben in der Lausitz“ wobjedna dr. Měrcin Wałda ze Serbskeho instituta. Z jeničkim přednoškem k serbskej problematice zahaji Wałda wobšěrnju mjeňšinowu diskusiju. W swojim přinošku rozprawješe wo nazhonjenjach znjewawjenja: „Serbja zastopnjuja so husto jako konserwatiwni, njesamostatni a provinciální. Wjetšina postaji diskursy, njehladajo na wosebitosće mjeňšinow. Přez zakonjedawarstwo zřadowane ma so přeco zaso w konkretnym wujednać.“ Wzdać so konfrontacijow, znowa wobmyslić liberalne runostajenje, zhladować na serbsku kulturu nic jenož jako na folkloru a artikulować asymetrije mjez mjeňšinu a wjetšinu – tole su naprawy, kotrež k lepšim mjezyčłowjeskim počaham wjedu a zdžerženje serbskeho etnikuma zawěšća. Přednoškeje Wałdy přizamkny so žiwa diskusija: Kotre koncepty mamy za přichod? W čim wobsteji rozdžěl dožiwjenych nazhonjenjow pola Serbow a pola Němcow? Su Serbja jako lud připóznaći?

Z temu „Liebe – Sexualneid – Kriminalisierung. Exogamie in Österreich 1960–2005“ zaběraše so prof. dr. Michael John z Instituta za socialne a hospodarske stawizny University Linz. Wón rozprawješe, zo su w Awstriskej žiwi Afričenjo a jich swójby sylnemu rasizmej, zwjazany ze seksuelnymi aluzijemi, wustajeni. Afričenjo móža so w Awstriskej lěpje asimilować, hdyž su z Awstričankami zmandželeni. Zo by so „mandželstwam přez posleńcu“ (= Scheinehen) zadžěwało, předwidži Awstriska tuž z krutym zadomjenskim prawom čakanske časy hač do 12 lět, přetož ličby migrantow w zwisku globalizacije stupachu. Tutym empiriskim datam staji John kwalitatiwne naprašowanja wjacorych potrjechenych swójbow napřećo.

Diferencowany dohlad do žiwjenja Židow w Němskej poda dr. Irene Runge ze Židowskeho kulturneho towarstwa w Berlinje z přinoškom „Innerjüdisch und Außerdeutsch. Fortschritte und Missverständnisse in der Hauptstadt Berlin“. Židowstwo jako narodna-nabožna mjeňšina njeje kaž Serbja na integraciju, ale na wotdžělenje wusměrjene. Židowske žiwjenje je žiwjenje w diasporje a žiwjenje w kolektiwje, z kotrehož wotchad móžny njeje. Z lěta 1990 je so připućowanje do Němskeje nahladnje powyšiło. Něhdže 125 000 Židow, wosebje z Ruskeje, bydli tučasnje w Berlinje. Tam rosće pomalu „židowska infrastruktura“ ze socialnymi službami, hosćencami atd. Při wšěm ma tež židowske zhromadženstwo dale z předsudkami a njewědu wojować.

Měščansku štwórc w Parisu předstaji dr. Monika Salzbrunn z Pariskeje Wysokeje šule za socialne wědomosće. Wosebitosć heterogeneho měščanskeho džěla je kompleksne splećenje rozdžělnych etnickich a socialnych skupinow něhdže 40 nacijow. Přez zjednocenje připućowarjow dožiwi měščanska štwórc kulturne a architektoniske powyšjenje, kotrež da atraktiwitu, ale tež plaćizny imobilijow razantnje stupać. To wjedžeše k homogenizaciji wobydlerstwa, při kotrež so delnje socialne woršty na bok storčichu. Salzbrunn zwěšći, zo wutworichu wobydlerjo multiplne identity, kotrež hodža so situatiwnje wužiwać. Jeje studija pokaza při wobkedžbowanju rozdžělenja materiálních hódnotow, zo wutworjeja so skupiny tež při heterogenych zakładnych strukturach.

Přepytowanje měšćanskeje štwórcě w Kölnje předstaji dr. Erol Yildiz z Fakulty kulbanskeje wědomosće Kölnskeje uniwersity a tamnišeho Slědžerskeho centra za interkulturelne studije: „Lokaler Umgang mit Differenzen im Zeichen globaler Öffnungsprozesse“. Multikulturelnosć na Keupstraße w Kölnje widži wón jako rozdwojenje mjez „turkowskim getom“ a „stawiznu wuspěcha“. Terrain tworješe na zakładze wokolneje industrije historisce rozroscenu připučowansku štwórc a njeje jeniče wot Turkow wobydlena, ale wobsahuje kopicu mjeńšinow. Hdyž wotpožóži so hegemonialny wid na mjeńšiny a so zdobom kompetenca resp. ressource w globalnym swěće spóznaje, móhla so Keupowa dróha interpretować jako „stawizna wuspěcha“ multikulturelného zhromadného žiwjenja.

Prof. dr. Máiréad Nic Craith z Akademije za iriske kulturne stawizny na Ulsterskej uniwersite w Londonderry předstaji etniske mjeńšiny w sewjernej Irskej. Tu běše so knježerstwo w běhu časa na bikulturelny model mjez protestantami a katolikami dojednało. Druhe mjeńšiny pak, kaž na přikład Chinčenko, Indičenko a Pakistančenko, nje-namakachu kežbnosć. Woni pěstuja swoju kulturu w priwatnym kruhu. Craith wuzběhny žadanje, připóznawać multikulturelnu bohatosć mjeńšinow. Z tym móhla so marginalizacija na doľhu dobu zběhnyć.

Přemyslowanja noweho prašenja „(Ethno)Regionalismus in Ostmitteleuropa. Wiederkehr oder Erfindung des Ethnischen?“ staji dr. Peter Lozoviuk z Instituta za sakske stawizny a ludowědu w Drježdžanach k diskusiji. Mjeztym zo wobkedžbowase referent na Morawje po 1990 pospyt wutworjenja swójškeho zwjazkowego stata zwonka Čěskeje, namaka w Istriskej skupinu tak mjenowaných „nje-deklarěrowanych“. W kontrasće k Istriotam, kotřiž so k (serbo-)chorwatskim abo italskim korjenjam přiznawachu, nje-podachu tući žanu etnisku přislušnosć. Tutu stupacu ličbu indiferency interpretowase Lozoviuk jako wuraz falowaceho etniskeho wědomja.

W přinošku „Siblings by Choice: Bewusste interkulturelle Kooperationsbeziehung in Lehre und Praxis“ koncentrowase so prof. dr. Ursula Riedel-Pfäfflin z Drježdžanskeje Ewangelskeje wysokeje šule za socialne džěło na wuwice zhromadného džěła hladajo na mjeńšiny. W rozmyslowanjach wo modelach, kotraž měli namóc a bój mjez mjeńšinami a wjetšinami přewinyć, zasadži so slědžerka za rozpušćenje „pak-pak-myslenja“ a za orientaciju k lěpšemu „jedne-kaž-tež-druhe-myslenju“. Wona džěła z modelom „narrative agency“, při kotrymž móža so na zakładze powědanskich srědkow změny w zeznawanju a tworjenju woprawdžitosće wuwiać. „Siblings by Choice“ woznamjenja za Riedel-Pfäfflin bratrowstwo/sotrowstwo – přislušnosć k wulkej čłowjeskej swójbje –, hdžež wjedže „kultura powučowanja“ ke „kulturje mjezsobného wuknjenja“.

Wo němskich mjeńšinach we Wulkej Britanskej rozprawješe prof. dr. Ulrich Kockel wot Centra za europske studije Zapadnojendźelskeje uniwersity w Bristol. Ze 17. lěstotka sem eksistuja w kraju němske wosady. Po Druhej swětowej wójnje připučowa hišće raz wulka ličba Němcow: wójnsy jeći a zahnaći, „rubježne njewjesty“ a karierowi emigranća. Potomnicy angažuja so husto sylnje we wotpowědnych němskich wosadach. Tak nasta wulkopřestrěnska infrastruktura z němskimi nowinami, knihami, kulturnymi institucijami atd. Tak mjenowane „Little Germanies“ pak su srěnje zetkawanjšća a žane samostatne měšćanske štwórcě.

Temje „Ausbildung der Ausländerkinder und der Kinder aus nationalen Minderheiten“ wěnowašej so w poslednim přinošku konferency dr. Vladislava Heřmanová a dr. Ivana Čepičková-Brtnová z Pedagogiskeje fakulty z uniwersity J. E. Purkyně w Ústí nad Labem. Wonej rozprawješej wo modelach, kotraž zmóžnjeja, zo so džěći narodnych mjeńšin integruja. Jedyn projekt ma na přikład zaměr, zo so wučerjam a pěstón-

čam material k informowanju a zeznajomjenju kulturnych pozadkow šulerjow k dispoziciji staji. To ma k „spěchowanju socialneje kompetency wučerjow“ wjesć, tak Heřmanová.

Konferenca „Stawizny počahow“ poda wobšěrný dohlad do tematiki „mjeńšiny – wjetšiny“ a wotpowědnych načasnych slědženjow. Tak njeředstaji so jenož wobchad wjetšinow z mjeńšinami, ale poda so runje tak mikroperspektiwa mjeńšinow samych. Teoretiske modele a praktiske projekty prezentowachu a diskutowachu so runje tak kaž wšelakorosć mjeńšinow w rozdžělnych krajach. Předwidžana je publikacija wšitkich hłownych přednoškow we wědomostnym rjedže Serbskeho instituta.

Katharina Gräbnerec/Theresa Lorencec